

Susitikimai su profesoriumi Donatu Sauka

DONATO SAUKOS KALBA LITUANISTŲ AKADEMINEI BENDRUOMENEI

Aš peržvelgiau susirinkusius, gal kokių penkių ir nepažįstu. Šiaip visa žinoma publika, netgi ir Petras Bražėnas man pažįstamas. Aš atsiverčiau savo knygas, visokius sąsiuvinius. Ar įmanoma kaip nors susirikiuoti: ką skaičiau, kokias knygas, ką čia susižinojau? Pasirodo, absoliučiai neįmanoma. Sakau, susirašysiu bent koki lapelį – pavardės pirmą raidę, pavardę. Turiu kažkur, bet nežinau kurioje kišenėje, kur tas lapukas. Žiaurus dalykas: skaitau – galvoju, skaitau – galvoju. Sakau, nežinau, ką aš ten turėsiu šnekėt. Gerai.

Skambina prieš kelias dienas Algimantas Baltakis: „Išėjo Alfonso Maldonio knyga, apie 500 puslapių, tu toks Maldonio mėgėjas, tau jis labai patinka. Aš paskaitysiu bent trumpą eilėraštį, kaip jis ten rašo.“ Skaito, skaito. Sakau, kad ne trumpas, o ilgas tas eilėraštis. „Na, tik tai trys posmai.“ Na, Dievuliuk, aš netylėsiu, – prastas eilėraštis. Prastas eilėraštis, žiauriai. Ką daryt, negi guosi tu jį, kad prastą eilėraštį perša. Baltakis – ne tokia jau prasta firma. Tai dabar aš norėčiau paklaust, ką jūs turite? Dabar man reikės tardyt jūsų bent dalį. Ar pasižiūrėjote klausimus diskusijoms?¹ Ar

¹ Prof. D. Sauka auditorijai buvo iš anksto pateikęs 11 klausimų diskusijoms apie lietuvių literatūrą. *Red. past.*

radot koki plyšį, koki neaiškumą, gal koks klausimas praleistas? Kaip jums pasirodė? Aš pasvarsčiau, pasvarsčiau, kad vienas klausimas aiškiai praleistas. Apie poeziją. Kodėl nėra klausimo apie poeziją? Vieno klausimo. Arba jums atsakyt, arba man teks. Neaišku. Galėčiau nuo prancūziško eilėraščio pradėt, netgi atsiminsiu. Gal tai vienintelis eilėraštis, kur prisimenu – tai prancūziška: „La lune blanche / Luit dans les bois; / De chaque branche / Part une voix / Sous la ramée...“ [Paul Verlaine] Na, jei ne nuo to pradėčiau, tai tada reiktu pasiaiškinti, kodėl Sauka poezijos nepripažįsta? Turbūt sunkus atsakymas, ypač prieš savo kaimynę [auditorijoje – prof. V. Dajotyte].

Galvoju, kad daugiausia čia apie poeziją kalbama, o kai reikia rimtai pašnekėti, tai nedaug ką ir pasakysi. Žiūriu, žiūriu ir pradėdu galvoti, kaip čia yra? Kodėl susirenkame ir savo išsipasakojimus paskelbiame, o kažkas lieka nepasakyta, labai esminga. Kodėl tiek nepasakyta? Na, turbūt nėra tokios aplinkos, kuri jau labai trauktų širdis. Kad taip galėtum išsipasakoti, atsidūsėti ir panašiai, ir panašiai. Ieškai, kad kas tave suprastų, iš pamirskėjimo į tave atsilieptų, ir kad nejaustum, kad kažkam ant sprando kabai. Kabai, kažką prievartauji.

Buvo laikas, kai universitete poezija nebuvo taip labai brangi; na, žinoma, nuo to prasidėjo toji mano karjera. Mano karjera prasidėjo nuo pažinties, neakivaizdžios pažinties ar netikėto kontakto su Svetlana Alilujeva. Stalino dukra. Kažkoks supuolimas. Atvažiuovom mes čia, 1948 m. į šitą universitetą, 1947 m. buvo pasmerktas M. Zoščanka, A. Achmatova. Ir atvažiuojam čia kažko, tik kažko, tik į poeziją nepanašaus studijuoti. Tuo laiku Ilja Erenburgas išleidžia knygą *Atlydis (Омнень)*. Išaina knyga kaip nuostabus eliksiyras, a, kaip širdį glostantis. Tai Alilujeva, paskaičiusi šią knygą (1956 m. išėjo, o 1957 m. ji pasiskaitė), ir rašo laišką Iljai Erenburgui: „Kokia nuostabi knyga; aš iki šiol nieko panašaus negalėjau pagalvoti. Meilė... Apie meilę galima rašyti eilėraščius ir viešai juos galima skaityti. „Пусть будет сладкость и погода / Ведь вместе надо жить прожить...“ Vaikščiojau kasdien į mokyklą, ir su draugėmis, – visi buvom vienodi, visi tokie demokratiški ir niekam neateina į galvą, kad čia kažkas mūsų viduj dedasi. O tamsta parašei, – rašo ji tą laišką Erenburgui, – ir lyg man prašvito, pačioj sieloj prašvito, lyg man būtų parašyta, pačioj sieloj parašyta.“ Tai buvo parašyta 1957 m., bet tas laiškas buvo paskelbtas daug vėliau, maždaug jau šiais laikais. Pas mus Lietuvoje jo niekas neplatino, ir tokio atgarsio nebuvo, kad būtų galima pajausti. Na, kažkaip man išėjo, kad reikia apie Salomėją Nėrį rašyti. Už ko nusičiupti, už ko nusigriebti? Bendros tokios mintys – gerai, taip, taip, taip... Bet kaip tuos jausmus – kaip sudėlioti? Kaip jiems duoti pagrindą? Nelabai aišku, visai neaišku. Na, nėrausi iš kailio – nebuvo nieko. Na, vakarietišką studijėlę skaičiau, o šiaip nieko panašaus,

nieko panašaus nėra... Duodi galvą į sieną ir vėl kažką rašai, duodi galvą į sieną ir vėl kažką rašai... na, kažkas išaina. Pasižiūriu – labai gražiai A. Venclovos parašyta [Salomėjos Nėries *Poezijos*] dvitomyje [1946], bet K. Korsakas gudresnis žmogus už Venclovą buvo, jų rašiniai vienas kitam tokie priešingi, na, nežinau... Neaišku visai, ką daryt su ta poezija. Na, paskui vis dėlto susiklojo... Tiesa, dar Mykolaitis-Putinas padėjo, recenziją parašė pirmą, paskui aš ją [monografiją *Salomėjos Nėries kūryba 1921–1940*] pataisiau.

Aha, toje knygoje [*Salomėjos Nėries kūryba 1921–1940*] yra vienas kitas įdomus dalykėlis. Yra suabejota dėl eilėraščio „Prie tėvelio kapo“: „Visi stovėjo tylūs ir išbalę, / Ir tėvas rodė rūsčio galią.“ Pras-tas eilėraštis. Brokas. Na, Vytautas Kubilius paskui rašo, kad čia ji ieškojo kito, dar kažkokio kelio. Nieko panašaus. Nepanašų, kad ieškotų kito kelio. „Trečio fronto“ eilėraščiai atsigirsta. Keletas eilėraščių, ir tarp jų toks aiškus brokas, o to broko šešėliai visur. Tai vienas daiktas, o kitas dalykas – ten dar pasakyta, kad Nėris nėra jau tokia modernistė, kad ji yra anų laikų, konkrečiai H. Heinės auklėtinė, ir taip reikia žiūrėt. Tai tokių pora minčių, kurios vertos pasižiūrėt, – paskaitymo, pamąstymo ar panaikinimo, ar kaip čia su jomis?

Na, išėjo ta knyga. Tai skaitau „Tiesoje“ [tuometinio Lietuvos literatūros ir kalbos] instituto mokslinio sekretoriaus Kosto Doveikos didelį rašinį „Rimti ir dideli trūkumai apie Salomėją Nėrį“. Doveika buvo vienas iš tų autorių, pagal kurį rašėm abitūros egzaminą apie Didžiojo Tėvynės karo laikotarpio poeziją ar kažkaip panašiai. Ir tokį rimtą straipsnį išdrožė: pagrindinis kaltinimas – socialistinio realizmo

Sauka nepripažįsta. Aš perskaičiau, netgi du kartus radau tą socializmą, bet neįskaityta, nepasiaiškinsi. Bet čia pas mus buvo galima taip vagišnai prakišti tokią knygą, Maskvoj taip nepadarysi. Ten jau kiti kriterijai. Mes jau čia dedamės gudresni.

Aš galvoju, kad aš kažkaip atsišaukiu į Alilujevos geismus, į Alilujevos sielvarčius. Bet tas mano išsiauškstinimas, toks jau didelis pasigyrimas turėjo labai žiaurių padarinių, puikybės daug. Aš galiu bet ko griebtis... „Ponaiti, gal tautosakos imsi“, – sako – velionė jau – Lukšienė. Na, mažu, mažu, mažu, ką darysi, ką darysi... Neįsivaizduojate, kas yra... Kiekvieną kartą, kiekvieną dieną lupti sau kailį – ko aš ten einu, ką aš ten jiems sakysiu. Nieko aš nežinau, kas yra ta tautosaka... Nuėjau į Institutą pasėdėti, tų rankraščių paskaityti. Bepiga Leonardui [Saukai], – jis jau išmaišęs rankraštynus. Savaitę pasėdėjau, ateina direktorius, to instituto sektoriaus vadovas, ir sako: „Ponas, turėk gėdos. Mes triūsiamė, sunešame, o čia paskaitysi, išsiaiškinsi, kažką parašysi.“ Paskui Leonardas tampė po skvernu šį tą, kad pasiskaityčiau. Tikrai niekam nelinkėčiau tokių bjaurių metų, kaip ašėjau iš galvos, skaitydamas tą tautosakos kursą. Juodai, juodai buvo sunkios dienos. Iš pradžių kaip yra – kas antrą savaitę pusiau toks apsiblausęs, o kitą savaitę – jau atsigavau. Kartais nueini, jau taip subjektyviai ką nors išgiedi – kaip gražu, kaip gražu. Ir taip praslinko dešimt ar dvylika metų – jokios išėities, jokio pragiedrulio. Na, nežinau, absoliučiai nieko nežinau. *Folklore Fellows' Communications*² – buvo 100 tų

numerių katedroj, didžiulių. Ten viskas praeitų laikų, senų amžių. Ir kas ten, kokio šviesa man apšvietė protą, jau parašiau pareiškimą – noriu tokią disertaciją rašyti. Ir tuo metu pasirodo knyga. Viktoro Žirmunskio knyga apie Vidurio Azijos tautų herojinį epą. Paskaičiau, paskaičiau, – na, labai gražu. Protingai rašo. Labai, labai, labai... Nieko aš iš ten negaliu paimti, bet va, labai, labai... Neįsidėsi nė vienos kokios frazės ar principo... Žirmunskiui labai didelę padėką pajutau. Tiesiog padėką, kad jis jaučia pagarbą tam dalykui – tautosakai, tautosakos mokslui. Lyg ir to užtenka. Ir paskui, kai toliau klostosi tie popieriai, aš imu galvoti, kad šitos mintys, tie tokie pamąstymai buvo gana reikšmingi. Paskui galvoju, koks amžiaus skirtumas tarp mūsų – 38 metai. Beveik kaip senelis jis man – Žirmunskis. Tada susimąščiau: kai Izalijus Zemcovskis parašė straipsnį į *Литва литературная*³, tokių liaupsių prirašė apie šitą mano vadovėlį [*Lietuvių tautosaka*]. Jis rusiškai išėjo, Zita Kelmickaitė nuvežė, kai buvo aspirantė ir stažuotoja, į Leningradą, Zemcovskiui parodė. O Zemcovskis, pasirodė, eina iš proto dėl šios knygos. Ir paskaitytumėt ten pateiktą vertimą; ten visokių kursyvu, o *Литва литературная*, tik pažiūrėk, kas dešimtas sakiny – riebiai, riebiai, – ir dar pabraukta, išdidinta. Jėzau Marija, kaip ten rimtai surašyta. Ir dabar aš galvoju, visai neatsitiktinai galbūt – išėjo. Juk tai Zemcovskiui ar kitiems tos kartos, – šitie didieji bachtinai visi, jų senoliai... Negali jų perimti tiesiog, jie turėjo per savo mokinius perimt,

² Suomijos mokslų akademijos tęstinis leidinys, skirtas folkloro tyrimams. *Red. past.*

³ Lietuvos rašytojų sąjungos žurnalas rusų k., leistas nuo 1978 m.; nuo 1989 m. kaip žurnalas *Vilnius* leidžiamas anglų ir rusų k. *Red. past.*

ir tai viskas sumaišyta, ir niekur nenuėjo. Tai va, man taip šilta, taip prasminga, taip gera, kad mes turime su tuo Zemcovskiu tokį artimą ryšį (*juokiasi*)...

O paskui – kaip dabar čia pasisuko tas gyvenimėlis... Ir to, ir to gana jau pasidarė. Reikėjo imtis vėl tos poezijos. Man labai gražu, taip jaudina, kaip sušoko kadrilių ant mano galvos Gedutis, kaip sako Mieželaitis, su R. Gamziukaite – dėstytoja, rimta germanistė; ir dar Romualdas Lankauskas. Iš tos trijulės Romualdas Lankauskas pats įdomiausias. Turbūt *Kultūros baruose* išėjo jo straipsnis. Na, sako, aš tos knygos neskaičiau ir neturiu jos savo rankose, nesu jos savo akimis matęs, bet, na, skaičiau Kubiliaus [atsiliepimą], V. Zaborskaitė kaip šokinėja. Va, toks juokas. Aš važinėju į užsienį, bendrauju, pamatau, koks ten gyve-

nimas. Aš jau tyliu, aš nieko nerašau apie tai, o jūs tiek daug galite pasakyt. Jam taip juokinga. Įdomu, kad ir redaktoriui Broniui Savukynui taip pat pasirodo. Tikrai juokinga. Kad gali žmogus rašinėti, nei buvęs tame užsienyje, nei apie jį ką nors žinantis. Man buvo didelis malonumas tokį skaityti – įdomus pasišnekėjimas.

O dabar, kai klausau apie save ir galvoju, ką čia mes priešnekam. Per save perrežiu, ir vis galvoju... Na, pasakyčiau, tą savo principą. Koks tas mano algoritmas – disciplina, disciplina, disciplina. Vardan ko? Kad aiškiai ir tiksliai pasakytum, ką nori pasakyti. Aiškiai, paprastai. Tai toks kryžiaus ženklas – niekur per daug ir nešokinėk. Tai esi jau atleistas nuo didelių fantastinių užmojų. Gali kitaip tuos savo reikalus tvarkyti.

2009 10 16